

Forfatter: Paludan-Müller, Fr.

Titel: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, II. Bind

Citation: Paludan-Müller, Fr.: "Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, II. Bind", i Paludan-Müller, Fr.: *Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, II. Bind*, udg. af CARL S. PETERSEN , 1909, s. 529. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-paludanm02-shoot-idm139964405998640.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, II. Bind

Affattelsestid: 1ste Del blev, if. Digterens egne Ord i Efterskriften til 3dje Del af Digtet, "skreven 1839"; naar der begyndtes paa Fortsættelsen, ses af et (i sin Helhed utrykt) Brev fra P.-M. til Chr. Hansteen af 14de Februar 1845 (Fr. Lange Side 127): "Hvad Fortsættelsen af Adam Homo angaar, da kan jeg dertil svare, at jeg, just som jeg modtog Deres Brev, igjen havde begyndt at optage den slupne Traad"; naar Fortsættelsen var afsluttet, ses af Efterskriften til 3dje Del: "Anden og tredie Deel vare bestemte til at offentliggjøres i Begyndelsen af dette Aar [d.v.s. 1848], men nogen Tid efter at Trykningen var begyndt, indtraf de store Begivenheder i vort Fædreland [Tronskiftet 20/1 1848, Martsbevægelsen i København, Oprøret i Hertugdømmerne 24/3 1848], der altfor meget optog Sind og Interesse, til at Forf. med stadig Opmærksomhed paa Revisionen kunde fremme Arbeidet, der saaledes først nu [d.v.s. December 1848] seer Lyset"; udkom: 1ste Del udkom den 6te December 1841, 2den og 3dje Del udkom den 14de December 1848, men bærer paa Titelbladet Aarstallet 1849, og kort efter (Efterskriften er undertegnet "Februar 1849") kom 1ste Del i "revideret" Udgave; hele "Adam Homo" blev trykt 2den Gang 1851 (2den Udg.), 3dje 1856 (3dje Udg.; paa Titelbladet staar: 1857), 4de 1863 (4de Udg.), 5te 1873 (5te Udg.), 6te 1878 (6te Udg.; paa Titelbladet staar: 1879), 7de 1879 (i "Poetiske Skrifter" 1V-V), 8de 1885 (7de Udg.), 9de 1893 (8de Udg.), 10de 1899 (9de Udg.), 11te 1901 (i "Poetiske Skrifter i Udvalg" 1V-V), 12te 1902 (10de Udg.), 13de 1906 (11te Udg.).

Nærværende udgave gengiver Texten i Digterens Haandexemplar af Udgaven 1873 i Ny kgl. Saml. 499, 8vo paa det kgl. Bibliotek.

Manuskript. 1) Korrektur-exemplar med P.-M.'s Rettelser af 1ste Dels reviderede Udgave 1849 og 2den-3dje Dels Originaludgave i det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml. 375, 8vo); Rettelserne er optagne i Udgaven 1851; 2) P.-M.'s Haandexemplar med mange Rettelser (en Side er gengivet i P. Hansens Litteraturhistorie) af Udgaven 1873; har tilhørt Charite Paludan-Müller (hendes Navn staar paa Forsatsbladet) og derefter Boghandler Reitzel, der har skænket det til det kgl. Bibliotek, hvor det nu findes som Ny kgl. Saml. 499, 8vo; Rettelserne er paa ganske enkelte nær, der ved Uagtsomhed er glemte, optagne i Udgaven 1878. - P.-M.'s Haandexemplar af Udg. 1873 giver et levende og anskueligt Billede af, hvor omhyggeligt og grundigt Revisionen af hans Arbejde selv paa et saa sent Tidspunkt (det er jo 5te Udgave af Bogen, det drejer sig om) blev foretaget. Først blev Texten omhyggeligt gennemlæst i dens Helhed, og der sattes Spørgsmaalstegn ved de Steder, der af en eller anden Grund syntes at trænge til Omarbejdelse. Dernæst toges disse Steder for, êt efter êt, og Ændringer og Rettelser skreves med Blyant ude i Marginen. Naar en Blyantsrettelse efter moden Overvejelse var befundet tilfredsstillende, blev den trukket 530 op med Blæk: i modsat Fald viskedes den ud, og Spor af saadanne udviskede Blyantsrettelser findes der mangfoldige af. Paa to Steder i Bogen staar endnu Spørgsmaalstegnet, uden at P.-M. er naaet til et Blyantsudkast til Ændring (han døde jo to Aar, før den Udgave - den 6te -, for hvilken Revisionen foretoges, udkom), det er nærvær. Udg.'s Side 200 Linje 5, hvor der ved *Blikkets* er sat P, og Side 261 Linje 14, hvor hele Linjen har faaet ?. Paa tre Steder staar endnu Blyantsændringer, uden at P.-M. er naaet til enten at sanktionere eller kassere dem; de er naturligvis ikke optagne i nærværende Udgaves Text, men hidsættes her, navnlig den første turde være en Forbedring. Side 154 Linje 12: *Og til sin Tornequist fandt han ei Mage*, Blyantsændring: *Og han en Torneqvist, som Rosens Mage*; Side 184 Linje 21: *Jordens*, Blyantsændring: *Livets?*; Side 389 Linje 14: *som*, Blyantsændring: *lidt*.

- Endnu bør tilføjes, at før Exemplaret i 1878 gik til Bogtrykkeriet som Trykmanuskript, har Fru Charite læst det igennem for at se, om nu ogsaa Rettelserne var saa tydeligt skrevne, at Sætteren kunde finde ud af dem; hvor dette forekom hende tvivlsomt, har hun paany skrevet Rettelsen i Marginen; men ved sin Mands Arbejde har hun ikke rørt en Tøddel

Oversættelser: Versene Side 7-10, 11-14, 254-55 og 516 (Vers 4) paa Tysk ved Adolf Strodtmann i "Das geistige Leben in Dänemark", 1873; Almas Sonetter Side 186-92 paa Tysk ved C. Dirckinck-Holmfeld i "Nachbildung dänischer Poesien" Copenhagen 1848, genoptrykte i E. Lobedanz's "Album Nordgermanischer Dichtung" Leipzig 1867 (2te Auflage smstd. 1869); Prolog og 1ste Sang paa Tysk ved Ed. Lobedanz i "Ausgewählte Gedichte" Leipzig 1881; hele "Adam Homo" (med Brandes' Afhandling om P.-M.) paa Tysk ved Emma Klingensfeld Breslau 1883 (sml. Breve fra Henrik Ibsen II 125); Versene Side 31 Linje 33 - Side 33 Linje 32 paa Engelsk i W. & M. Howitts "The Literature and Romance of Northern Europe" II 225-27; Brudstykker if. Erslews Forfatter-Lexikon paa Engelsk ved John Jeffrey i The national Review 1865 og Colburns New monthley Magazin 1865 (ikke paa vore offentlige Biblioteker); Versene Side 30 paa Engelsk hos Mary Thomas' "Denmark, past and present", London 1902, Side 235.

Musik: Digtet Side 75-76 ("Nu er Vintrens kolde Tid") komponeret af P. Heise i Romancer og Sange: Sex Sange for en dybere Stemme No. 6; Almas Sonetter Side 186-87 ("At ret jeg lever skylder dig jeg kun"), Side 188 ("Her sidder jeg og skriver. Det er silde") og Side 190 ("Hvergang vort JordJiv her jeg tænker paa") komponerede af Victor E. Bendix i Op. 6: Almas Sonetter; Digtet Side 143 ("Hvor kues eensom Sjælens Mod!") komponeret af Jacob Fabricius (En Moders Sang).

Illustrationer: Karl Madsen skriver i sin Bog om Vilhelm Marstrand 1905, Side 260-62: "Der stod en Dag for en Snes Aar siden fra en lille Antikvarboghandler averteret 12 - eller var det 20 - Illustrationer af Marstrand til "Adam Homo". De kostede kun et Par Kroner, var allerede samme Dags Morgen solgte til en ubekendt Herre, og har siden ikke været til at opspore. Hvad det har været, vil formodentlig vedblive at

være en Gaade, men rimeligvis har det ikke været det, det gav sig ud for. Marstrand har ganske vist interesseret sig for "Adam Homo", og der er et Motiv derfra, af hvilket han

- tilsyneladende paa en Regnvejrsdag i Dalarna, - har tegnet mange Kompositionsudkast, og senere en gennemført Tegning, som han forærede Paludan-Müller. Adam Homo ligger paa sit Dødsleje, lille Jensen pnoterer foran Himmelsengen hans testamentariske Bestemmelser, Alma sidder lyttende i sin Krog med Strikketøjet i Hænderne. [Tegningen gengivet i Madsens Bog Side 261.] Søger man mellem Marstrands andre Tegninger efter Illustrationer til "Adam Homo", stanser man overfor adskillige, som meget godt passer sammen med Digtets Figurer og Situationer. Hr. Peter Homo og andre af de gejstlige Herrer lod sig maaske finde mellem Præsterne, og Marstrand har tegnet mange Mødre, der overfor deres Børn er, som Adams Moder var overfor ham, 531 "hver Morgen sang hun bort hans smaa Unoder, hver Aften hun med Kys ham bar i Seng". Denne unge Mand, der ved en ældre Kavaliers Side mønstrer de festklædte Damer og Herrer i en Selskabssal, oplyst af Astrallamper, kunde godt være Adam, der konverseres af van Pahlen ved Etatsraadinde Dreyers Fødselsdagsfest. Denne Forførelsesscene kunde være Scenen mellem Adam og Lotte. Dette Bal kunde være det, hvor Adam lærer Alma at kende. Dette kærlige Par kunde være ham og hende. Andre Figurer kunde godt være Comtesse Clara, Kammerherre Galt, Baronesse Mille o. s. fr. Der er dog ikke mindste Sandsynlighed for, at Motiverne til alle disse Tegninger er givne Marstrand af Paludan-Müllers Bog. Digter og Maler har behandlet samme Stof: Samtidens Mennesker og Samtidens Liv. Deres Skildringer har den samme Blanding af Følsomhed og Ironi, derfor er de ofte overensstemmende. Men Marstrand har set med egne Øjne, skabt sine egne Figurer, digtet sin egen "Adam Homo". - Det Afsnit af 9de Sang, hvor Adam Homo gør godt i Løndom (Side 392-97), er illustreret af Hans Tegner i 2det Bind af "Billeder af danske Kunstnere til Digte af ældre og nyere Forfattere, udgivet af Foreningen Fremtiden" 1894.

Versemaalet er det samme, som anvendes i "Dandserinden" og "Luftskipperen og Atheisten": det italienske *ottave rime*, hvorom henvises til Bemærkningen i 1ste Bind Side 483.

Æmnet. Stof fra Hverdagslivet, fri Digtning. Hvor meget der er af P.-M.'s eget Ungdomsliv i Adam Homos 1ste Del, vides der intet positivt om, det kan kun være Genstand for Formodninger; herom henvises til Indledningen i 1ste Bind. Hvorvidt og i hvilket Omfang der er benyttet levende Model til Figurer som *van Pahlen*, *Komtesse Clara*, *Kammerherre Galt* o. lign., har ikke kunnet oplyses; det kan kun bemærkes, at ifølge godhedsfuld Meddelelse fra Hr. Dr. phil. Alex. Thorsøe var det en bestemt Opfattelse i Datiden, at P.-M. til Skildringen af *den graa Galt* havde laant Træk fra et dengang levende Medlem af Slægten Ahlefeldt-Laurvig.

Om "Adam Homo"'s Forhold til Byrons "Don Juan" skrev P.-M. i Brev af 19/12 1875 til G. Brandes (Det nittende Aarhundrede 1875/76, Side 472): "Side 503 [i Brandes' Værk: Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur, Naturalismen i England = Saml. Skrifter V 571] kaldes Adam Homo en Affødning af Byrons Don Juan; men var det Tilfældet, maa Æblet være faldet langt fra Stammen, da Formaals, Plan og Indhold er totalt forskellige i begge Værker, de indflettede Refleksioner i Adam Homo aldeles upersonlige, ja endog den ydre Form, Ottaven, - der jo ikke er Byrons Opfindelse - helt forskellig behandlet". Hertil bemærkede Brandes smstd. Side 475, at efter hans Overbevisning kunde "Adam Homo" ikke "tænkes at ville være bleven hvad den blev, hvis Byrons Epopé ikke var gaaet forud".

Om den Tid, i hvilken "Adam Homo" bevæger sig, bemærkes, at man ved Bestemmelsen af den ikke maa lægge nogen Vægt paa Tidsangivelsen Side 412 Linje 10, hvoraf fremgaar, at Homo er 62 Aar, da han dør. Regner man nemlig, som man bør, at Homo dør i Aaret 1848, det Aar Bogen var afsluttet og udkom, vilde han være født 1786, og "Adam Homo" vilde da, eftersom den skildrer et Menneskeliv fra Vuggen til Graven, omspændende Tidsrummet 1786-1848. Der er imidlertid intet, der tvinger til at antage, at Adam er født og har levet sin Barndom i Slutningen af det 18de Aarh., der er tværtimod meget som ligefrem taler derimod (se som Expl. blot Side 18 Linje 9-16 og Side 38 Linje 6-8). "Adam Homo"'s 1ste Del foregaar i Slutningen af Kong Frederik VI's Regeringstid, i den Tid fra hvilken P.-M. selv har personlige Erindringer, med andre Ord, omtrent fra da han kom i Odense Skole til han i 1839 skrev Bogen. Indenfor dette Tidsrum bevæger Skildringen sig uden smaaligt Hensyn til den rette Tidsfølge: skønt det saaledes tør anses for nogenlunde sikkert, at Adam bliver Student samtidigt med P.-M. selv (1828), optræder der dog en Straussianer ved hans Daab, hvilket først var muligt efter 532 1835, og der tales paa et Tidspunkt, da han maa være omtrent 20 Aar, om Frygt for Kolera, hvilket henviser til Aarene 1831-34. "Adam Homo"'s 2den og 3dje Del derimod foregaar i Tiden fra det Øjeblik, P.-M. begyndte paa Fortsættelsen, til han havde skrevet den færdig, hvilket vil sige i Tiden 1845-47 - saaledes som det hedder i Efterskriften til 3dje Del: "Uagtet Scenen, hvorpaa Digtet bevæger sig, er Nutiden, vil Læseren dog let bemærke, at denne Nutid paa nogle Steder ikke er fra iaar; men at Tanken alt imellem maa gaae et Aars Tid tilbage, for at finde Overensstemmelse mellem Digtets Ord og Tiden. Denne Tid ligger imidlertid saa nær, dens Billede maa endnu være i saa frisk Erindring, at Forf. ikke har anseet det fornødent, at udelade af Bogen de ganske enkelte Steder, der kunne siges at contrastere med Øjeblikket." B *Første Del Berlingske Tidende* bragte allerede den 18de Decemb. 1841 i No. 296 en udførlig Anmeldelse af P. L. Møller (optrykt i Møllers Kritiske Skizzer II, 1847, Side 158-73). Han begynder med at sige, at "om den hele brede Fortælling virkelig skal være en Satire paa Tidens Jammerlighed, eller snarere en Apologi derfor, kan man af det, vi hidtil have seet, endnu ikke danne sig nogen bestemt Forestilling om ... Det Resultat, der efter Gjennemlæsningen nærmest frembyder sig, er at Forf., der linder sin Udvikling i forskellige Former stedse søgte Poesiens Indhold i det Ideale, uden at det i hans ungdommelige Gjæring

endnu var klart, hvilken Retning han vilde tage, - har nu, som det synes, faaet fast Fod at staae paa, og slaaet sig til Hvile i en Betragtning af Livet og Poesien, som han i sin Prolog har karakteriseret saaledes: "- Riddertiden - ak, den var poetisk; | Vor Tid er i det Høieste æsthetisk. | Enhver sig selv er nærmest... | Derfor sig andre Baner Musen bryder, | I Poesiens grændseløse Land, | Derfor i Former, som til *Tiden svare*, | Vil nu sin Verden hun os aabenbare". Og hans høieste Bud for Livet og Poesien er: "Søg at behage!" Dette er da Bundfaldet af alle de poetiske Drømme, og Fruften af Kampene med Livets Magter, af Erfaring og Studium, - i Sandhed en glædelig! Al Philosophernes Talen om, at det Sande i Tilværelsen ikke er det Synlige og Følbare, at den endelige Stræben kun bringer Savn, Isolering, Fortvivlelse, medens Sjælen hvert Øjeblik illuderes af det Endeliges vaxlende Phænomen, hvortil den knytter sig; - alt dette er kun en tom Passiar, det er: "det Illusoriske, | Som lang Tid hver Poet holdt fangen". Forf. er fra Idealist bleven Materialist - og saaledes, hvis dette er hans Alvor, paa Veien til digterisk Undergang . . . Man vil sige, det Hele maa være et Railleri med vor Tid og dens prosaiske Smag, thi saa dybt kan Forf. af "Kjærlighed ved Hoffet", "Dandserinden" og nogle skønne lyriske Digte dog ikke være sunket, at han for ramme Alvor sætter Poetens høieste Princip i dette: "Søg at behage". Og naar man lader sig fortælle om Heltens Karakter og Liv, der begynder blandt Spidsborgere, og slynger sig spidsborgerlig hen fremdeles, saa vil man udbryde: det Digt maa jo nødvendig være et satirisk, maaske et Sidestykke i jordisk Lokale til Heibergs "Sjæl efter Døden"; men Digtet selv, naar man læser det, synes dog at sige bestemt Nei hertil; det fortæller disse Hverdagsbegivenheder aldeles trohjertig, med Tilføiende af en Del uskyldige og philanthropiske Reflexioner (f. Ex. Side 76 [nærvær. Udg. Side 50] om det Farlige i at lade en 14 Aars Dreng logere hos en Skrædder, der har en smuk ung Kone) i et Foredrag, der fuldkomment holder, hvad Forf. lover S. 6 [nærvær. Udg. Side 9]: "Saa vil paa *Breden* jeg det tiest tage, | I Haab, at derved Længden bliver glemmt." Men de episodiske Reflexioner, der i "Dandserinden" ved deres Liv og Flamme vare det Væsentlige, ere det ikke saaledes her. Deres Indhold er kun svagt og mat. Der findes saa at sige ikke Spor til Satire - med mindre det Hele, som man jo endnu ikke kjender, muligen skal være en stor fordækt Satire, hvorved Forf. rigtig vil overraske Læseren, og først til allersyvende og sidst pludselig "lade alle Slør falde" og sige: see, saaledes see I ud, I danske Træmennesker, I Prosaikere, I Lunkenblods-Amphibier, I materielle Hverdagssjæle!

533

Fy skamme Jer!" Denne sidste Tanke forfølger Møller dog ikke videre, men gaar over til en Gennemgang af Digtets Enkeltheder. Skildringen af Adams Barndomsliv kalder han "et hollandsk Maleri", "opfattet med stor Naturtroskab"; han vil ganske vist ikke rose det "for spillende Lune, overordentlig Livlighed, eller for den Kunst, ved faa og raske Strøg at antyde Meget (thi Forf. tager det allerede her mest paa *Breden*)", men han finder delvis Erstatning "ved den godmodige Naivitet, Stoffet medfører, og ved den sønlige Følelse, hvormed Præstekonen, Madam Homo er opfattet". Men, fortsættes der, "den Gemytlighed, som aandede i det landlige Liv, forsvinder, og med den Læserens Interesse, medens Forf. med samme detaillerede Vidtløftighed udmaler det stereotype Liv, som unge Studenter i skokkevis føre". Overhovedet har Forf. i Skildringen af Adams Studenterliv "vist, hvorledes en Digter ikke skal benytte sine Livserfaringer, idet han blot kopierer den nøgne Virkelighed, uden at der skjønnes nogen høiere Hensigt hermed, - et Princip, der, som bekjendt, ikke længer gjælder i Kunsten". Om de Betragtninger, der anstilles over Adams Forførelse af Lotte [nærvær. Udg. Side 109-10], hedder det, at de "kunde være meget smukke, hvis ikke Anledningen var saa plæt og trivial", men om selve Forførelsesscenen ligesom om Adams Samliv med Line og Trine siges det: "Skildringen af dette Forhold er saa anstødelig, at den neppe kan oplæses i godt Selskab. Glædespiger ere overhovedet betænkelige Figurer i Poesien, da de maa behandles med ualmindelig Takt, eller med en saadan Dybde i Følelsen, at herved deres modbydelige Side træder i Baggrunden". Om Adams "høist umotiverede" Selvmordsforsøg hedder det: "Heldigviis trækker en Forbigaaende ham ned fra Rækværket, og endnu heldigere er det, at han bliver syg, at hans Moder kommer over for at pleie ham, og redder ham af denne uværdige og uinteressante Undergang. Men allerheldigst er det for Digteren; thi hans Flugt, som hidtil gik lavt med Jorden, ja næsten under den, faaer her atter Kraft til at hæve sig, idet han udtrykker Moderens trøstende Ord i nogle smukke lyriske Sange". Om det sidste Afsnit af Bogen, Samlivet med Alma, Forlovelsen og Embedsexamen, hedder det: "Uagtet den prosaiske Livsanskuelse, som i Grunden synes at foragte Alt. uden det Reale og Nyttige, og som neppe nogensinde før har vovet at udtale sig i rhythmisk Poesi, har Forf., der ikke synes at aande frit og frisk uden i Landluften, udbredt saa megen Skjønhed over Gartnerfamilien, de vaarlige Omgivelser, den lille Alma, Rosen for alle Blommerne, og hendes unge fremspirende Kjærlighed, at man her føler en behagelig Overraskelse og Lettelse efter den lange "Prosavei, hvor fælt det støver," og hvor man: "Gaaer som Bly tilbunds i det Reale"... Den gamle ærværdige Gartner, der ikke vil gaa med Pantalons, er en høist fortræffelig tegnet Figur, og det er et smukt Træk, at Alma i sin tause Kjærlighed spilder Vand af Vandkanden paa Homos Fødder". "Som Resultat af Alt dette - slutter Møller sin Gennemgang af Digtets Enkeltheder - synes at fremgaae, at hvis Forf. havde koncentreret sig langt mere, skizzeret paa mange Steder hvor han har detailleret, ja ligefrem bortskaaret en stor Del, navnlig de rent prosaiske Udvæxter, og ladet Helten mindre tjene som Vehikel for en Mængde tynde og overfladiske Reflexioner, saa kunde han, uanseet Fablens Fattigdom og Hovedpersonens Ubetydelighed, have skjænket os et smukt Digt, hvis Slutning man med Interesse imødesaae. Men det vilde endda neppe være befriet for adskillige Hovedfeil, og hertil regne vi, idetmindste indtil Slutningen forandrer vor Overbevisning, en vaxlende Holdning og væsentlig Mangel paa digterisk Ironi, hvorved Fremstillingen berøves ren Objektivitet, og dog er Ff.s Subjektivitet ikke mægtig, ikke byronsk nok, til overalt at være det Fremragende; fremdeles Mangel paa nye Tanker i de reflekterende Partier, Lyst til søvniq-alvorlig Præken om Bagateller (f. Ex. S. 68 og 76 [nærvær. Udg. Side 45-

46 og 50]), Mangel paa egentlig fin Charakteristik, og Mangel paa en klar og enkelt fremtrædende Grundidee, som i et Billede af Hverdagslivet er absolut nødvendig for at hæve det Endelige til Poesi. Endelig ansee vi det over 534 hovedet for et Misgreb, at beholde den i sin Natur romantiske Versform ogsaa i den platte Skildring af dansk Philisterliv. Dette, saavel i dets aandløse Uskyldighed, som i dets Udsvævelser (og den omsider efter et slet ført Levnet forventede Salighed), kræver Prosa eller en prosaisk Versart, og vi have seet det langt bedre fremstillet i Carl Baggers "Min Broders Levnet". Hertil kommer den Mangel paa al høiere poetisk endsige glødende Begejstring, som Indholdets Kjædelighed synes at have medført, og som kommer frem i saa mange smagløse Linier". Paludan-Müller, slutter Anmelderen, "mangler baade Goethes naive Energi og Finhed, George Sands lidenskabelig henrivende Glød, og den sunde blomstrende Sandselighed, der hos de Gamle og hos Oehlenschläger (som i Nordens Guder og Helge) viser sig saa skøn og kraftig; han har denne Gang som Experiment, uden at benytte en poetisk Filtermaskine, kun givet den raa Virkelighed, - Prosaens Apotheose; det Farverige og Glimrende har tabt sig i det blot Flydende og Klingende, og man mærker kun hist og her Glimt af hans tidligere bedre Jeg". - [Dagen efter Møllers Anmeldelse i Berl. Tid. anmeldtes "Adam Homo" i Georg Carstensens "*Figaro*" (1841, II Spalte 280-88, udkom d. 19de Decbr.) af en Mand, der undertegnede sig *g*, men som i Virkeligheden maa være *P. L. Møller* selv. De to Anmeldelser er nøje overensstemmende i deres Syn paa Digtet og i deres Kritik af Enkelthederne, ofte er de endog saa godt som enslydende - der er derfor ingen Grund til at anføre noget af denne Artikel.] - *Dagen* 1842, No. 15 bragte en Anmeldelse af *Jacob Ruhmor*, der vel havde væsentlige Indvendinger at gøre: "Dictionen forekommer paa flere Steder os vel trættende og vidtløftig, Brugen af platte og lavcomiske Udtryk ikke sjelden, samt den forunderligste Blanding af det Høitidelige og Platte, der ganske forfeiler dets Øiemed"; men Anmelderen saa dog helt anderledes paa Digtet end *P. L. Møller*: "Adam Homo - siger han - er et Mesterværk af Sandhed. Hvormange vilde ikke heri finde Træk, som stemme overeens med deres eget Ungdomsliv? Hvormange gives der ikke, som lig Adam Homo have maattet bukke under i Kampen for Lidenskabens Magt? Lad derfor og Digtet fra den formelle Side betragtet og med Hensyn til Dictionens Værdighed undertiden mangle den Adel, som Digtets Alvor synes at kræve, Ingen skal dog negte, at han heri finder en rig Skat af practiske Sandheder, der vidne om et dybt og indsigtfuldt Blik i Menneskelivet og om et grundigt Studium af den menneskelige Character ... Med Hensyn til det mere Specielle er det værd at give Agt paa Episoden om Præsteselskabet ved Adams Daab, samt den Beskrivelse af de Forførelser, som især de unge Mennesker, der komme fra Provindserne, ere udsatte for". - *M. Goldschmidt* leverede vel ikke nogen selvstændig Anmeldelse af Digtet i "*Corsaren*", men adskillige Gange stiklede han til det. Den 11te Marts 1842 begyndte Bladet (No. 74) en Litteraturanmeldelse saaledes: "Det forløbne Aar har været usædvanlig fattigt paa literaire Sager, hvormed vi kunde more os selv og vore Læsere. De tre morsomste: "August Hasting" [af H. P. C. Hansen, 1865], "Adam Homo" og "Peter Tordenskjold" [af P. P. d.v.s. Th. Rumohr, 1884] ere endnu ikke sluttede, og vi kjende altsaa endnu ikke alle deres Curiositeter" (- at dette ikke just er ment som Ros, ses af No. 75, hvor det meddeles, at Redaktionen har anskaffet sig et Væggeuhr, "da vi netop i denne Tid skulle til at læse 2den Deel af "Peter Tordenskjold", der skal være ligesaa god som Iste"). I Bladets No. 84 nævnes i anden Sammenhæng "vor afdøde, af Adam Homo saa ynkeligt ihjelslagne, Paludan-Müllers Stervbo", og i No. 86 lyder det - som Modsætning: "Glandsen fra Paludan-Müllers "Amor og Psyche" lyser endnu over hans nedgaaende Stjerne og vil lyse, saalænge det danske Sprog tales og læses". - I sine "*Intelligensblade*" for 1842, No. 2 (optrykt i Heibergs Pros. Skrifter IV 363-77) tog endelig *J. L. Heiberg* til Orde. "Naar en Digter - siger han -, der har været i saa stor en Yndest, som Paludan-Müller, og som ialfald ved sit eget Værd hører til Nationens bedste, kommer frem med et nyt Værk, og dette nu i en eller 535 anden Henseende ikke svarer til de gængse Forventninger og Fordringer: saa kunde han dog vel gjøre billig Regning paa, at Læseren vilde begynde med at underordne sig, og suspendere sin Dom, indtil det havde viist sig, om han ikke kunde tilegne sig hvad der ved første Bekjendtskab var ham frastødende, istedenfor strax uden videre at erklære det for smagløst eller mislykket", men dette er ikke sket: "Publicum vrager Digtet, og Dumheden, i Skikkelse af et Par Recensenter, gloer paa det, som en Ko paa en malet Dør, og siger: Jeg kan ikke forstaae det, det duer ikke ... "Adam Homo" Stakkel! han har faaet et syndigt Navn og en syndig Modtagelse". Heiberg vil ikke forsvare alt i Digtet, saaledes f. Ex. ikke "Tilstedeværelsen af enkelte Skildringer, ved hvilke det var let at forudsee, at de maatte være stødende for Mange, ligesom de ogsaa, aldeles afseet fra dette Hensyn, neppe kunne forsvare deres Plads i et Digt, som gjør Fordring paa en luttret Smag. Hermed menes ikke, at Digteren skulde have udeladt dem, thi de høre ganske med til Ideen af det Hele; men han skulde have behandlet dem paa en anden Maade, og det forekommer mig, at han her havde tvende Veie at vælge imellem, men som begge er forskjellige fra den, han har valgt: Enten kunde han glide meget hurtigere, lettere og gratiøsere hen over disse Anstødsstene, eller han kunde give Gjenstandene en langt større, men tillige langt mere energisk Udvikling, hvad enten Energien nu skulde vise sig i stærkt farvede sandselige Malerier, eller i en Anvendelse af Ironiens Arabesker med rig Forgyltning af Lune og Humor". Endvidere finder Heiberg i Bogen, "en bred og diffus Fremstillingslyst" "i andre, forresten i nys nævnte Henseende uskyldige Skildringer, der ganske umiddelbart gjengive os det virkelige Livs Plathed, og med en naturtro Vidtløftighed, der næslen antyder, at Digteren selv har fundet Behag i dem, uagtet det er ligesaa tydeligt, at han ikke har villet give dem ud for Andet, end hvad de ere. Som Exempel anfører jeg den trivielle Charadeleg i Selskabet hos Fru Dreyer, og Samtalen om Cholera etc. ved Spillebordene i Klubben. Sligt er at paalægge den uskyldige Læser den *virkelige* Tomheds og Flauheds Kors". Men, "invad man end kan indvende", Bogen "hører til vor Litteraturs meget betydningsfulde Frembringelser", og den rummer en Mængde "fortryllende Enkeltheder, i hvilke Digteren lægger sin varme Følelse, sit rige Gemyt, sin dybsindige Reflexion for Dagen". Hvorledes Bogen vil slutte, "til hvad Punct Digteren har isinde at føre sin Helt, om han

vil lade ham blive en lykkelig Landsbypræst, eller kaste ham ind i et udvortes bevæget, stormfuldt Liv, og maaskee lade ham gaae tilgrunde, derom kan man vistnok Intet vide iforveien; Adam Homos individuelle Skjæbne hviler i Paludan-Müllers individuelle Haand. Men hvad der er udenfor al Tvivl, er, at Digteren har i Adam Homo villet give os et Billede af *Mennesket i Almindelighed*, Noget, som bestemt antydes i Heltens Navn, baade i Døbenavnet og i Binavnet ... En "Homo" vil kunne fremstilles fra to Sider, enten fra den ideale, og da bliver Digtet en Messiade, eller fra den empiriske Virkeligheds, og da kommer det til at behandle en "Adam". Det er fra denne sidste Side, at vor Digter har taget det. Hans Adam Homo er en Figur, som netop tilhører det store Fælledsskab; han er hverken af de Bedste eller af de Sletteste, hverken af de rigest eller fattigst Begavede; han er tilbøielig baade til Godt og til Ondt, og man kan gjerne kalde ham et Hverdagsmenneske, naar man betænker, at der gives Hverdagsmennesker i alle Classer, og at Digteren netop har holdt sin Adam i den Sphære, hvor han snarest maatte finde Sympathie hos det store Fælledsskab af almindelig dannede Læsere. Men derfor maa ogsaa denne Bog for de Allerfleste have det samme Tiltrækkende, som Besøg paa et Sted, hvor man er ligesom hjemme og huusvant; og faa ere De, som ikke under Læsningen idelig og idelig maae sige til sig selv: De te fabula narratur [det er dig, der tales om]". Heiberg ender sin Anmældelse med - med tydeligt Sidehug til P. L. Møller - at ønske Forfatteren, "at hans nyeste Værk maa opnaae det Maal, han selv har angivet i sin Prolog: "at behage", - en Yttring, for hvilken 536 man med en næsten utrolig Borneerthed har villet drage ham til Ansvar, som Den, der nedværdigede Poesien til en blot Behagekunst, ligesom om Digteren havde givet mindste Anledning til at tænke paa en gemeen Collision imellem den Stræben at behage og den at fyldestgjøre Poesiens immanente Formaal. Den, for hvem disse to Sider falde fra hinanden, han er eo ipso ikke Digter. Tvertimod, ihvor høit man end vil anslaae de Opgaver, som Poesien har at løse, saa er det en simpel Tautologie, at denne Løsning kan ikke hjælpe det mindste, og maa betragtes som uskeet, saafremt den ikke *behager*, - naturligviis Dem, som en Digter ene kan ville behage, ikke saadanne selvbeskikkede Dommere, som hverken kunne læse eller forstaae, og naar de fare gjennem Poesiens Blomsterhaver, blive hængende som Fluor i den første den bedste Spindelvæv". - Paa denne Heibergs Artikel svarede anonymt, men vistnok af P. L. Møller selv, i Georg Carstensens *Nye Intelligensblade* for 3dje April 1842: "Enhver veed, at Hr. Paludan-Müller har dediceret anden Deel af sine "Poesier" til Fru Heiberg. Dette var ikke meer end billigt, naar man erindrer, at det deri meddeelte Stykke "Fyrste og Page" ene ved denne Kunstnerindes Bistand saae sig i Stand til at naae sin Bestemmelse, at blive spillet tilende for vaagne Tilskuere. Enhver veed, at Prof. H. gjorde en replicerende Demonstration, ved i sin lyriske Digtesamling at optage en betydelig Deel af Hr. Paludan-Müllers Arbejder, hvilket desuden kunde forsvares derved at disse virkelig ere fortræffelige. Hvad var altsaa rimeligere, end at Professoren ogsaa vilde paatage sig et Forsvar af Adam Homo imod denne "syndige" Persons "dumme", "utaknemmelig-sorter", "utrolig borneerte" Recensenter og Læsere?"

B. S. Ingemann skrev 25/12 1841 til Fru Rosenørn (Brevveksling mellem Ingemann og Fru Rosenørn, Side 26): "Paludan-Müllers "Adam Homo" har vi ikke villet læse førend den kan havees heel - hvad der er udkommet er kun en Deel af et Heelt. Til Fremstillingen af det nyere Privatliv finder jeg Valget af den poetiske Form misligt". Derimod læste den gamle Biskop *Jens Paludan-Müller*, som ikke kom til at opleve Slutningen af Værket, sin Søns Bog og udtalte sig saaledes om den i Brev af 7/2 1842 til Sibbern (Breve til og fra Sibbern, I, Side 204-06): "De maae troe, at et Brev fra Dem, min trofaste, høitærede Ven! som De var saa kierlig at glæde mig med sidst i forrige Maaned, blev hilset af mig med et ret hierteligt Velkommen; og hvad Indholdet angaaer, maatte jo Alt, hvad De deri siger mig om min Frits's "Adam Homo", være mig en sand Vederqvælgelse; thi det maae naturligviis være mit inderlige Ønske, at hans Digt vinder Bifald, fremfor alt hos Dommere som Dem. - Jeg hverken burde eller vilde fælde nogen endelig Dom, førend jeg seer anden Deel, hvor jeg haaber at komme til Klarhed om Grundtanken, der som en besielende og styrende Aand gaaer igjennem det Hele, og tolker mig den *Verdensanskuelse*, Digteren har villet udvikle og lægge os paa Hierte. Thi en Verdens- eller Livsanskuelse, mener jeg, maae ligge til Grund for, og udtale sig i, ethvert ægte Digt, især naar det er af noget Omfang. Og saavidt jeg kan skiønne, er det ved den Livsanskuelse, som Digteren søger at gjøre giældende, at han fornemmelig gjør sig værdig enten til Roes eller til Daddel; thi det er derved, at hans Værk bliver virksomt enten til at ophjælpe eller end mere forvirre Verden. Er hans Grundanskuelse religiøsethisk-christelig, vil han vorde en Velgjører for sine Samtidige; i modsat Fald vil han bidrage til at forvirre den Verden end mere, som allerede er forvirret nok. Thi naar man vil eftertænke, hvor Nutidens Grundskade dog egentlig ligger, vil man - saa synes mig - finde, at den ligger deri, at ikke alene ingen religiøs-ethisk Livsanskuelse er *herskende og almindelig*, men at endog ingen, hvilkensomhelst, er det. Jeg taler her om den reflecterende, saakaldte dannede og læsende Portion, som saa gjerne vil repræsentere Folket, og som har den største Indflydelse paa den herskende Aand i det Hele. Finde ti ikke i denne Portions Livs- og Verdensanskuelse den samme Adspjættelse 537 som i de politiske Meninger, eller en endnu stærkere? Man mener vel, at det dog er kiendeligt nok, at Iveren og Agtelsen for de materielle Interesser er i vore Dage almindelig, og har opslugt alt Andet. Dette kan nu vel være sandt om Pluraliteten; men nu den finere Portion - de Reflecterende - de Philosopherende - de idelig Talende, og meget Læsende, - findes der hos dem nogen Verdensanskuelse, som kan kaldes almindelig? Er ikke Menings-Grupperne - og Nuancerne i disse Grupper - hos dem mangfoldige? Tør man sige, at deres Anskuelse af Livets Betydning i Almindelighed har et religiøstethisk Præg, - et christeligt? Vi ville blot see hen til, hvilken Aand og Character der udtaler sig i de æsthetiske Producter, der i vor Tid gaae af som varmt Brød. Hvor gandske anderledes maae ikke Livet have staaet for den Tids Betragtning, der læste Klopstock, Geliert, Grandisson, den ældre Sneedorff etc. etc. med Begierlighed? Hvor gandske anderledes, da Rahbeks Tilskuer var Yndlings-Læsning, da Ifflands Stykker, og

Emilie Galotti m. fl. altid gav fuldt Huus, og da man hørte mange Stemmer hæve sig mod Figaros Giftermaal som et usædeligt Stykke? Hvor gandske anderledes, da Bastholms Prædikener gialdt for de bedste Mønstre, ikke alene i Henseende til Stilen, men ogsaa i Henseende til Indholdet? Dengang troer jeg man kunde tale om Livsanskuelser, som kunde kaldes "almindelige" hos den store Pluralitet af Dannede; men ikke saaledes nu - med mindre man vil sige, at det nu er det Almindeligste ingen bestemt Anskuelse at have, men at holde sig i Dag til een og i Morgen til en anden, ligesom Hedningene til deres Guder, som Balle siger. Mig synes derfor, at det er at arbeide paa at læge Tidens Grundskade, naar man bestræber sig for at gjøre en religiøs-ethisk d.v.s. christelig Livsanskuelse almindelig giældende; og jeg mener, at der er ingen Skribentere, der formaae at udrette mere i denne Henseende end Digterne. Ligesom Tidsalderens Aand og Retninger altid afspeile sig klarest hos disse, som ret gaae ud paa at behage deres Samtidige, saa have og de en særegen Magt over Tidens Aand til at give den Vendinger, og til at bringe Ideer og forandrede Anskuelser ind i den store Masse. De seer altsaa, kiereste Ven! hvor usigelig jeg vil glæde mig, om jeg ved Læsningen af 2den Deel af Adam Homo kan giengienke et virksomt Middel til at læge Tidens Brøst".

II. Hele "Adam Homo". *Kjøbenhavns-Posten* 1848, No. 293: "Man kan neppe sammenligne noget Digterværk i den nyere Literatur med dette fuldkomne moderne, lette og dog saa dybsindige, med skarp Satire gjennemflettede Epos". - *Literaturbladet* 1848, No. 6 (Følgeblad til "Flyveposten"): "En omfangsrig Menneskeskildring, der, tegnet med sikker Haand og udført med Poesiens meest glødende Farver, overrasker ved Sandheden i alle dens Partier og belyser, skjøndt ofte saarende og ydmygende for Læsere, der ere ukjendte med deres eget Indre, Sjælens skjulteste Løngjemmer. En levende Phantasi forener sig i dette herlige Digt med filosofisk Aand; dyb Opfatning af Menneskelivet og skarpt Indblik i det menneskelige Hjerte med en sjelden Evne til at levendegjøre Billedet; Kraft og Varme i Udtrykket med en luttret Smag, der, selv i de slibrigste Skildringer, veed at fjerne det Platte og Uædle. Kunne vi end ikke overalt sympathisere med Digteren i den Vei, ad hvilken han lader Heltens Liv udvikle sig, maae vi dog tilstaae, at han i enhver Overgang fra den ene Følelse til den anden, i ethvert af de Omslag, der indtræder i hans Gemytstilstand og Tanke, viser sig som en høist skarpsindig Forsker i Menneskesjælen". - *Tilskueren* 1849, No. 16-16 opfyldes "med en retfærdig Stolthed ved Bevidstheden om at tilhøre en Nation, af hvis Skjød saadanne Væxter kunne spire frem". Det er "et Værk af en i enhver Henseende usædvanlig Natur. ... Sandhed i Opfattelse og Tegning af Characterer, heldigt Valg af Situationer, bidende, men fiin og aandrig Satire, dyb og varm Følelse, et ægte religiøst Sind; Alt dette findes forenet her i et stort Billede, og som Ramme derom disse velbekjendte, flydende, lette og elegante Vers, som præsentere sig saa ugeneert og saa naturligt for Læseren, at man endog 538 fristes til at regne enkelte nogle halsbrækkende - hos en Anden vilde man sige noget søgte - Riim med som noget, der forstaaer sig af sig selv. Man kjeder sig ved at høre et Menneske, som taler aldeles correct uden mindste Eiendommelighed i Pronunciationen; Vers er Paludan-Müllers naturlige Sprog - i alt Fald som Forfatter - var der ikke enkelte Uregelmæssigheder, vilde maaskee Totalindtrykket tabe". - *Berlingske Tidende* bragte en meget udførlig, af *Rudolf Varberg* forfattet Anmeldelse, der gik gennem 4 Numre af Bladet (1849, Nr. 64, 66, 68, 69). Han fastslaar, at Digtet "indtager en høi Plads saavel paa Grund af det dybsindige Anlæg, som af den mesterlige Udførelse, der har ødslet baade med Poesiens tropiske Farvepragt og Viddets glimrende Stjernesked ... Forfatterens store Mesterskab viser sig i, at han, som Møllen i Eventyret, der maalede gamle hæslelige Kjærlinger om til unge smukke Qvinder, forvandler Alt hvad han optager i sit Værk, de ubetydeligste, trivielleste Ting, som vi Alle have oplevet og fundet kjedelige, omskaber han til betydningsfulde piquante Malerier". Han giver en udførlig Analyse saa vel af de enkelte Personers Karakter (Alma f. Ex. kalder han "en yndig Skildring af en begavet stille bly Kvindelighed ... Digtets ædleste Personlighed, dets Lysside, det er en sand Vederqvægelse midt blandt de Manges sørgelige Usselhed at dvæle ved hende") som af Tankegangen i Digtet. "Vort Digt - hedder det - er et Billede af den nærliggende Nutid d.v.s. Nutiden til Udgangen af 1847 og det er et livligt, klart og næsten fuldstændigt Billede, saa at man vel i visse Henseender kunde sætte "Adam Homo" ved Siden af Holbergs Comoedier. Derved vil dette Værk ogsaa altid bevare stort Værd uanseet forskjellige Meninger om dets Idee". Men én Mangel finder Varberg ved Skildringen: "skjøndt Digtet fremstiller et heelt langt Menneskeliv, mærke vi dog slet ikke til nogen Bevægelse i Menneskeslægtens Udvikling, dens forskjellige Interesser og deraf frembragte Higen og Tragten. De Spørgsmaal, der sætte Adams Ungdom i Bevægelse, ere Nutidens (d.v.s. indtil 1848), de der debatteres i hans Alderdom, ere de samme, men saaledes gaaer det ikke til i Virkeligheden. Om man end paa en vis Maade kan paastaae, at det altid er de samme Spørgsmaal, der beskjeftige Menneskene, kan man dog ikke negte, at de antage en forskjellig Form og behandles fra forskjellige Sider. Dette burde være antydet i Digtet, men dertil finde vi intet Spor". - Ogsaa Anmeldelsen i *Fædrelandet*, der gaar igennem 3 Numre af Bladet (1849, No. 208-10), er klar over Digtets Tendens. "Det er - hedder det - ikke blot Troens og det kirkelige Livs Forfald, som skildres os strax i Begyndelsen ved Heltens Daab, senere ved hans første og sidste Prædiken, ved hans Bryllup og ved flere enkelte Træk; ikke blot det selskabelige Livs Tomhed ved Fru Dreiars Aftensgilde, Prindseselskabet paa Herregaarden og flere Steder; ikke blot det politiske Livs Letsindighed og Ordbram, Foragten for sand Konst og Tilbedelse af dens ydre Glimmer og Pynt, o. s. v.; men det er ogsaa den Splid og Ufred, den Lidenskabernes Kamp, den Slethed og Fortvivlelse, den Letsindighed og Tomhed, som hersker i det enkelte Menneskes Bryst, der drages frem for vort Blik i Personer som von Pahlen, den tykke og den graae Galt, den lille Jensen, Baronesse Mille, jfr. Frisk o. fl. Men al denne Jammerlighed og Fordærvelse culminerer dog i Heltens selv, i Adam Homo; thi i ham see vi Roden, hvoraf den hele Væxt skyder op, nemlig Mangel paa Villie; idet han derfor lader sig føre med Strømmen og drives hen igjennem alle disse Malstrømme, saa gribes han af enhver af dem, og vi forundre

os næsten over at see, hvor naturligt det gaaer til, med hvilken Nødvendighed Mennesket er et Bytte for al denne Usselhed, naar han som Helten mangler den eneste befriende Kraft, Villien". Anmelderen finder det fornødent udtrykkelig at bemærke, at "det kun er Vrangsidens, der her er draget frem, og enhver Tid har paa sin store Ukrudtsmark dog ogsaa nogle Blomster, de være nok saa faa. Men det hørte ikke med til Digterens Plan at vise os dette; gjør han det alligevel, saa skeer det kun leilighedsvis; nei, han vil netop fæste vort Blik paa Ukrudtet, det er det, han 539 fører Krig imod, og Spørgsmaalet bliver derfor ikke, om Tiden i sin Helhed er skildret rigtigt, men netop om Vrangbilledet er rigtigt sammensat eller ikke. Og her kan det vel ikke negtes, at det i Sandhed er et Speilbillede af Virkeligheden vi see; thi hvilken af alle disse Charakterer mangler vel sin Original i Virkeligheden?" Anmelderen gennemgaar nærmere hver enkelt af Bogens Personer, han finder dem alle fortrinlige og virkelighedstro, "ja om det saa er de aldeles i Baggrunden holdte Figurer, af hvilke nogle endogsaa blot ere brugte som et Slags Staffage paa Værket, hvor træffende og levende ere de ikke alle skildrede? Man tænke blot paa den gamle Extraskriver, den forsigtige Mand i Klubben, Haandværkssvenden og flere Andre". Om de Scener i 1ste Del, man i sin Tid fandt "anstødelige", siges blot kort og godt, at de "ere ligesaa ethisk som æsthetisk forsvarlige; ethisk med Hensyn til Skildringernes egen Beskaffenhed, æsthetisk med Hensyn til deres Sammenhæng med Værkets Helhed." - I det tyske Tidsskrift *Nordischer Telegraph* leverede P. L. Møller en lang Anmeldelse, hvoraf Kjøbenhavnsposten 1849 i sine No. 213-15 bragte en Oversættelse. "Den, der har ærgret sig - begynder Møller - over dette Digts første Deel (udkommen 1841), eller dog trods enkelte Partiers Skjønheder ikke kunde glemme andres kjedsommelige, smagløse Bredhed, har de to sidste, efter en syvaarig Pause paa eengang fremtraadte, Dele ikke blot i Sandhed glædet, men ogsaa paa den behageligste Maade overrasket. Disse to Dele høre ubetinget til det Betydeligste, som saavel den danske som overhovedet den hele nyere Poesi har frembragt". Han gennemgaar derefter Digtet udførligt, fastholder, omend i noget afdæmpet Form, sine Indvendinger mod første Del, men kan ikke finde Lovord nok for de to sidste. Han priser Karaktertegningen, fryder sig navnlig over Jensen, "den, som Typus for det mest bornerede Embeds-Philisteri, fortræffeligste comiske Tegning i Digtet", og slutter sin Anmeldelse med de Ord: "Paludan-Müller har ikke givet os lyrisk musikalske Taagebilleder, men levende Mennesker med Kjød og Blod".

Oehlschläger skrev 21/1 1849 til sin Datter (*Oehlschlägers Erindringer* IV 294): "Paludan-Müller har skrevet et meget mærkværdigt Digt: "Adam Homo". Det er en stor rimet Hverdagshistorie, spækket med subtile filosofiske Reflexioner i meget flydende Vers. Det har moret mig at læse denne Bog, hvori der er mange morsomme velmalede Genrebilleder. En Situation med den forladte Elskerinde, der paa Heltens Dødsleie, ham ubekjendt, tiener ham som Vaagekone, er skøn og rørende. Men Smagen har meget at indvende. Denne Riimkrønike er altfor vidtløftig, prolix (som Goethe sagde). Helten er et Hverdagsmenneske, endogsaa noget slyngelagtig, og staaer dog som Repræsentant for Menneskeheden. De filosofiske Afhandlinger, hvortil Paludan-Müller er forfalden, kroe sig formeget, og sige, skiøndt ofte Sandhed, intet andet, end hvad før kortere og mere klart er sagt. Et Hefte Digte, der findes efter Elskerinden, udsletter reent det hulde Billed af hende, og er ikke andet end Paludan-Müllerske Subtiliteter. Imidlertid fortienner Bogen Bifald og Roes i Meget", og 25/4 1849 skrev han til samme (Mindeblade om *Oehlschläger*, Side 454): "Paludan-Müller har skrevet sin Adam Homo, om hvilken jeg skrev i sidste Brev. Uagtet alt hvad der kan være at dadle, er det dog et Værk af Genie, med mange enkelte Skjønheder". - Biskop *J. P. Mynster* skrev 16/2 1849 til P. Hjort (*Hjorts Udvalg af Breve* II 71): "Meest kunde der være at discutere om Adam Homo! Dersom den havde fundet en ubillig Modtagelse, skulde jeg have været den Første til at fremhæve dens Fortrin, men da Folk ere aldeles forgabede, jeg kunde sige "fornarrede", i den, er jeg *meest tilbøielig* til at kaste mig paa den modsatte Side, og besvære mig over, at man giennem en saadan Bredde skal følge den usle Pialt først paa alle hans vellystige Veie, saa paa alle hans Philister-Veie, indtil man naaer den sidste Sang, der rigtignok er baade moersom og deilig. Versene ere unegtelig bløde, men ogsaa blødagtige, lette, men ogsaa letfærdige, kort, det er en Wieland, men ingen Goethe eller Byron". [Hertil knytter *Hjort* som Tillæg 540 en Redegørelse paa 3 Sider for sit Syn paa "Adam Homo"; han ender saaledes: "Det er tungt, at ikke for længe siden en alvorlig Landsmand, med sand Avtoritet i Sligt, har kunnet tilråbe denne åndrige Digter: Hvor vil Du skamme Dig, såfremt Bevidstheden engang vågner om hvad Du har budt Danmarks Døttre i denne med Bulmeurt omvundne af Vellugt ellers så duftende Blomsterkost! - Og hvor vare alle de med Troslæren om sig slående Grundtvigianere henne, at de ganske forglemte den bydende Etik's Krav? Så kunde vi vel have undgåen den Sorg og Ængstelse, at allerede for 6 År siden en 4de Udgave er kommen frem af denne store forføreriske Bog".] - Blandt Litteraturhistorikeren *N. M. Petersens* efterladte Papirer findes (Ny kgl. Saml. 2273, 4° i Det kgl. Bibliotek; hidtil utrykt) følgende Lap om Adam Homo: "Min mening. helten en bengel, en usling, og han skal repræsentere menneskeheden. den episke fortælling følger ham, og det meste deraf hvad hans liv og dets scener angår går til ækelhed og væmmelighed. Men enkelte overmåde herlige partier, hvor forfatteren reflekterer, thi deri ligger hans mesterskab. Den egentlige rette menneskelighed findes derimod i Alma's (gartnerdatteren Alma Stjerne) digte. Uden dem vilde man kaste bogen bort fra sig. Heri er hovedmanglen, at det slette er gjort til den episke fortælling, det gode gives lyrisk (*eller didaktisk*) men ej episk, og det var dog just det der skulde være det vigtigste. Også kunne vi godt begribe, at disse vers ere af Paludan-Müller men af den gartnerpige han har skildret os, ere de ikke. Således mangler digtet i begge dele sandhed, klarhed og den egentlige poesi med al sin kunst. De friheder han tager sig i sproget og rimene passe i den komiske stil, ikke i den alvorlige: *tier* - rimet på *papir* - i én stavelse og flere, som ingensteds gaar an. han *smed* sig (på lejet) bruger han idelig, uædelt ord. at *spege*, *speje*, *gøre urede*, det er efter Molbech. hedder det ikke *spede*?". - Præsten og Forfatteren *Johannes Fibiger* skrev i Jan.

1849 til sin Moder (Joh. Fibiger, Mit Liv og Levned, Side 236): "Vi arbeide med agtværdig Flid i Adam Homo, thi man kan ikke føre sig som dannet Cavaller i Hovedstaden, naar man ikke kan tale med om den. Det er en sur Suppe at faae ned, men mit Haab staaer til, at vi blive frygtelig kloge paa, hvorledes Verden aller virkeligst er, naar vi faaer den fuldelig indtaget. Fru Heiberg har læst den tre Gange, og siger sukkende: Hvad skal man læse efter saadan en Bog? Ussing mener, at den er ligervis som Biblen, en Bog for alle Bøger og ufeilbar. Jeg haaber, at I er dannede Mennesker, og kan den udenad".

Den svenske Digter, Filosof og Litteraturhistoriker *P. D. A. Atterbom* skrev 17/9 1851 til Chr. Molbech (Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri, 1895, Side 118-19): "Äfven jag är en af Paludan-Müllers varmaste beundrare; jag menar, att jag redan sagt Dig det. Hans mästerverk, "Adam Homo" (minns Du, att Du gjorde bekantskapen med dess första del - på *min* bokhylla?) har följt mig hit i min landtliga fristad; och här utgjort, vid sidan af Byron's Works, min nästan dagliga läsning ... Öfverhufvud synes mig nu det lilla Danmark stå, i poetisk alstringskraft, *högst* bland Europas lander. Märkvärdigt skall bli att se, huru länge denna poetiska lifsflägt kan unvika att qväfvas eller åtminstone motverkas af den Demokratism, som eljest i Europa öfverallt har ett stockprosaiskt lynne" - og den tyske Litteraturhistoriker *Adolf Strodtmann* skrev 1873 (Das geistige Leben in Dänemark, Side 133-34): "Die erste Bekanntschaft mit "Adam Homo" verdanke ich dem langjährigen Redakteur der "Vossischen Zeitung", Dr. *Otto Lindner*, einem der geistvollsten Anhänger und Vertreter der Schopenhauerschen Philosophie. Als ich ihn vor sechs Jahren in seinem Redaktionszimmer besuchte, fand ich auf seinem Pulte ein dänisches Buch liegen, das die Spuren oftmaligen Lesens trug. "Adam Homo, ein Gedicht von Frederik Paludan-Müller", lautete der Titel des umfangreichen Bandes. - "Verstehen Sie Dänisch?" frug ich erstaunt. - "Ich habe die Sprache gelernt, um dies eine Buch lesen und immer wieder lesen zu können", erwiderte Dr. Lindner r "es kommt nie von 541 meinem Pulte, und ich bedauere nur, dass mir jede poetische Anlage versagt ist, sonst hätte ich's längst übersetzt. Apropos", fuhr er lebhaft fort, "Sie sind ja ein Nordschleswiger, das Dänische ist Ihnen geläufig - Sie müssen uns den "Adam Homo" verdeutschen!" - "Aber ich kenne das Buch nicht einmal", wandte ich lachend ein ... - "Versprechen Sie mir wenigstens, das einzige Gedicht zu lesen, das sich Byron's "Don Juan" würdig an die Seite stellt, das mit gleicher Kühnheit seinen Stoff der modernsten Gegenwart entnimmt, das den Menschen des neunzehnten Jahrhunderts ein Spiegelbild ihrer ganzen ideeverlassenen Ohnmacht und Jämmerlichkeit vor Augen hält, und wenn ich Sie wiedersehe, will ich Sie fragen, ob es Ihnen nicht als eine lohnende Aufgabe erscheint, unserer Nation dies Meisterwerk schärfster Kritik und tiefsinnigster Weltbetrachtung zu erschliessen". -

Ogsaa som et Bidrag til "Adam Homo"'s Historie maa endnu omtales, at Digtet har fremkaldt adskillige Efterligninger. 1851 udgav Lægen *Oluf Lundt Bang* "Eva Homo. Digt i femten Sange" (224 Sider), som 1867 udkom i 2den forøgede Udgave (254 Sider), og 1861 udgav Kancelliraad *G. L. v. Bergen* under Pseudonymen Philander "Varianter efter Adam Homo. Nytaarsgave til christelige Venner" (57 Sider). Endelig fremkom 1905 et Digt af cand. theol. *Jens Marton* under Titlen "Herman Byge" (228 Sider).

Litteratur. *Georg Brandes*, Frederik Paludan-Müller og hans "Adam Homo", i *Æsthetiske Studier* 1868, Side 165-91 (optrykt i Brandes' Saml. Skrifter II 151-67); *Adolf Strodtmann*, Das geistige Leben in Dänemark, 1873, Side 133-67; *Otto Borchsenius*, "En Sjæl efter Døden" og "Adam Homo", i *Fra Fyrerne*, II (1880), Side 19-87; *A. C. L. Grove-Rasmussen*, Præsterne i Adam Homo. Et Konventsforedrag, i *Theologisk Tidsskrift* udg. af H. V. Sthyr, XI (1896), Side 1-20; Fr. Helms, "Adam Homo". Nogle Optegnelser, i *Studenterhjemmets Julebog*, 8de Aarg. 1908, Side 38-55.